

POJETÍ RIZIKA U ADOLESCENTŮ (ADOLESCENT'S RISK PERCEIVING)

Sekce: Psychologie

Autor: Pavel Řezáč

Cizojazyčný abstrakt:

Main study aim is mapping risk taking behavior among adolescents, mainly their risk perceiving. Category of risk taking behavior is made by researchers, but not by actors. But this category should depend on subjectively perceiving of risk. We usually met with a situation that actor don't perceiving risk, but is pointed by surroundings. Seven interview with pointed adolescents (15 – 18 years) were made. These adolescents made illegal act in the past. Interview was oriented to the area of risk perceiving, motivation to this action, profit from this action. Results says that adolescents could perceive risk very clearly. They also can imagine to injure themselves. Next results says that during risk taking activity actors concern on activity, and also on peers – concretely how peer group evaluate them.

1 Klíčová slova:

Rizikové chování/risk taking behavior

Delikvence u adolescentů/adolescent's delinquency

Subjektivní a „objektivní“ pojetí rizika/risk perceiving

2 Teoretické vymezení rizikového chování

Podle *Boholma, Ferriera (2002)* je riziko sociální konstrukt, který zrcadlí konkrétní společnost. Autoři dále popisují, že toto striktní rozlišení rizikové x nerizikové je velmi individuální a že závisí na socioekonomických poměrech, resp. na dané kultuře. Autoři rozlišují riziko na „aktuální - objektivní“ a „vnímané - subjektivní“. Objektivní riziko, je chápáno jako riziko, které je konstruováno společností, naopak individuální vnímání rizika závisí na konkrétním aktérovi a je tudíž vysoce individuální. Domnívám se, že tyto dvě oblasti vnímání se nejvíce rozcházejí právě kolem průměru - tedy průměrné objektivní riziko - průměrné subjektivní riziko. Naopak krajní hodnoty - (nízké objektivní riziko - nízké subjektivní riziko a vysoké objektivní riziko - vysoké subjektivní riziko) se více překrývají. K tomu, abychom se dostali k vymezení oblasti rizikového chování musíme vymezit oblast rizika a definovat pojetí rizika.

Riziko představuje nebezpečí či možnost, že s určitou pravděpodobností vznikne událost, jež se liší od předpokládaného stavu vývoje. Jedná se o potenciální ztrátu něčeho cenného. Představuje tak nebezpečí nezdaru, ztráty, újmy fyzické (zranění), duševní (strach), intelektové, sociální, finanční, umocněné velikostí této ztráty. Riziko, které prožíváme popisuje také *Kirchner (2005)*, který uvádí, že riziko je podstoupeno, není-li výsledek zcela zaručen. V těchto situacích se tak můžeme setkat s nějakým druhem ohrožení. Většinou se tak děje zásluhou vnějších okolností, které nejsme schopni ovlivnit, ale náš výsledek to ovlivní. Dopředu tedy nevíme, zda a do jaké míry budeme úspěšní. Citovaný autor dále přibližuje rizikové chování v souvislosti s provozováním rizikových sportovních aktivit. Popisuje, že riziko je pro nás vykonávání nějaké aktivity, kdy jsme odkázáni např. na počasí, na kvalitu vybavení, kvalitu terénu, či svou fyzickou a psychickou připravenost. Tato nejistota výsledku na nás klade vysoké nároky v oblasti kognitivní i emocionální. Z tohoto důvodu hraje při podstupování rizika velkou roli motivace k rizikovému jednání.

Riziko můžeme rozdělit podle *Priesta, Gasse (1997)* na skutečné (reálné), či zdánlivé. Reálné riziko, které se problematiky týká, tak dle autorů vzniká díky přítomnosti situace,

kteřá vyvolává nebezpečí. Pro prožití rizikového zážitku je nezbytné experimentování a zkoušení něčeho nového. Nové prožitky jsou pro nás kontrastem oněch rutinních situací, které provádíme zpravidla mechanicky. Nebezpečí tedy vzniká nejen díky náročnosti na schopnosti daného člověka a nejistotu výsledku, ale také díky vnějším podmínkám. Na zmiňovaný prvek experimentování pamatuje také *Wurdingera (1994)*, podle kterého je riziko neodmyslitelnou součástí života. Bez něj by nebylo možné rozšiřovat znalosti. Na základě definic rizika tak můžeme uvažovat o bližší specifikaci rizikového chování. *Miovský, Zapletalová (2006)* charakterizují rizikové chování jako chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost. O mnoho dříve přišel *Zuckerman (1979)* s vymezením rizikového chování skrze touhu dělat něco nového. Definuje ho potřebou odlišnosti, prožitím něčeho nového a ochotou podstupovat rizika fyzická a sociální, za účelem dosažení silného prožitku. V této souvislosti hovoří autor v pojmech „hledání vzrušení“¹.

Termín rizikové chování je však nověji vytvořeným pojmem. Dříve bylo toto chování označováno jako problémové chování. Problémové chování je takové, které je společností definované jako problém (je v centru pozornosti). Je mimo společenské či právní normy tradiční společnosti. Chování, které zpravidla vyvolává potřebu některé z forem sociální kontroly (*Jessor, Jessor, 1977*). *Macek (2003)* definuje rizikové a problémové chování u adolescentů skrze újmy aktéra a společnosti. Charakterizuje ho jako poškozování zdraví adolescentů (tělesného či duševního), nebo ohrožením společnosti (negativní vliv a újma druhých lidí).

Rizikové chování tak můžeme také chápat jako jakékoli chování, jehož výsledek není pro aktéra jistý, není známo, jak činnost dopadne. Za přínos rizikového chování pro aktéra je nejčastěji považováno „zocelení“ jedince při překonání nástrah činnosti. Setkáváme se zde s parafrází teorie sociální směny. Autoři *Burns, Wilde (1995)* zkoumali motivaci k rizikové jízdě v automobilu u řidičů taxislužby. Byť se jedná o studii, která byla provedena na starší populaci vyslovili autoři hypotézu, že výsledky by mohly být zobecnitelné i na osoby jiného věku. Autoři dospěli k závěru, že při zvažování jedince zda podniknout rizikovou činnost hraje největší úlohu to, zda zisky, které nám aktivita může přinést jsou vyšší, než naše investice do aktivity. Činnost, kterou aktér vykonává by tak měla přinášet vyšší zisky (na úrovni psychologické, fyzické, materiální...), než investice se kterou do aktivity vstupují.

V současné době existuje mnoho studií zabývajících se rizikovým chováním. Nejčastěji je rizikové chování spojeno s vývojovým obdobím adolescence. Důvody proč se adolescenti zapojují do rizikových aktivit je mnoho. *Wilde, Murdock (1982)* předpokládají, že adolescenti, jež si jsou rizika dobře vědomi a přesto ho podstupují vykonávají tuto činnost buď s poměrně jasným vědomím, že činnost zvládnout, nebo se o důsledky svých činů vůbec nezajímají. Druhá popsána skupina by tak rizikové činnosti mohla dle mého názoru podstupovat s potřebou tzv. automutilace, tedy se sebepoškozování. Tato potřeba by podle mě mohla souviset s potřebou získání pozornosti okolí. Naopak důvěra ve své schopnosti by naopak mohla více souviset s oblastí sebevědomí. To také popisují *Elkind, Bowen (1979)*, kteří ochotu adolescentů vstupovat do rizika vidí v sebedůvěře adolescentů. Ti si dle citovaných autorů důvěřují natolik, že se i při rizikové aktivitě dokáží ochránit před negativními dopady. Ucelený přehled důvodů rizikového chování u adolescentů podávají *Jessor, Jessor (1977)*. Předpokládají, že rizikové chování umožňuje adolescentům kontrolovat svůj život, vyjádřit nesouhlas dospělým autoritám a celé společnosti. Adolescenti mají možnost vypořádat se se strachem, frustrací, pocitem vlastní nedostačivosti, či zklamáním. Velkým důvodem rizikového chování je dle citovaných autorů také dosažení obdivu u svých vrstevníků a identifikace s vrstevnickou skupinou. Adolescenti si dále potvrzují osobní identitu a zraní.

---

¹ „sensation seeking“

Rizikové chování může být také vývojový mezník pro přechod do období mladé dospělosti. *Farley (1971)* přidává k těmto důvodům také funkci hledání potěšení či zábavy jakožto opozitum k prožitku nudy. Potřeba změny či odlišnosti a intenzity podnětů se u adolescentů projevuje hledáním vzrušujících aktivit, které nejsou zcela běžné. Potřeba prožívání nových vzrušujících a často nebezpečných aktivit úzce souvisí s projevovaným rizikovým chováním, jak uvádějí *Donovan, Jessor (1985), Ingersoll, Orr (1989), Lipsitt, Mitnick (1991)*. Obdobně také z výsledků longitudinální studie (*Jessor, Jessor, 1977*) vyplývá korelace jednotlivých oblastí rizikového chování (užívání návykových látek, delikvence, agresivita, rizikové sexuální chování a další).

Cílem studie je hlouběji proniknout do mechanismů rizikového chování u adolescentů, kteří jsou označeni za rizikově jednajících. Konkrétně se zaměřím na oblast samotného pojmání rizika, důvody, které vedou k tomuto chování a také to, zda samotní aktéři vnímají nějaké alternativy k těmto činnostem. Domnívám se, že stále existuje diskrepance mezi oním „objektivním pojetím rizikového chování“ a pojetím, které vychází od samotných identifikovaných adolescentů. Oblast pojetí rizika by tak mohla pomoci pro lepší označení kategorie rizikového chování.

3 Výzkumný soubor:

Výzkumný soubor byl tvořen celkem sedmi adolescenty ve věku 15 – 18 let. Ve všech případech se jednalo o muže. Tito adolescenti spáchali v posledních dvou letech provinění². Jednalo se o krádež, poškozování cizí věci, distribuce omamných látek, řízení bez řidičského oprávnění, loupež. Všichni adolescenti byli pod dohledem probačního úředníka před či po usnesení soudu nebo ve stádiu započatého soudního řízení. Těmto adolescentům byl doporučen resocializační program (obdoba probačního programu pro mladistvé) realizovaný neziskovou organizací. V rámci tohoto programu bylo adolescentům nabídnuto zúčastnit se tohoto výzkumu. Celkem byla účast ve výzkumu nabídnuta deseti adolescentům, dva z nich účast odmítli, jeden na domluvené setkání již nepřišel a nebylo možné se s ním spojit.

4 Metoda:

Studie byla realizována formou polostrukturovaného rozhovoru s jednotlivými zkoumanými osobami. Délka jednotlivého rozhovoru byla 30 – 45 min. Hlavním zaměřením rozhovoru bylo téma rizika a jeho prožívání samotnými aktéry. V první fázi bylo cílem rozhovoru identifikovat chování, které považují lidé označení jako rizikovní, za rizikové. Následným cílem bylo tuto rizikovou oblast více prozkoumat. Rozhovor byl rozdělen do celkem 4 částí. První část se týkala charakteristiky samotného rizika. Tato oblast byla nasycena otázkami (př. Čím je pro mě riziko? Jak bych ho popsal? Co riziko pro mě riziko představuje?). Druhá část se zaměřovala na důvody vykonávání činnosti, kterou pojmám jako rizikovou (př. Co mě vede k tomu to dělat? Co mi to dává?). Třetí část rozhovoru byla směřována na prožitky, které jsou s tím spojené (př. Co při tom zažívám? Jak se při tom cítím?). Poslední, čtvrtá část se zaměřovala na alternativy k této aktivitě, tedy zda je možné prožít něco podobného i při jiné činnosti (př. Je možné zažít něco podobného v jiné situaci – případně v jaké?³).

Analýza dat byla započata prepisem jednotlivých rozhovorů. Graficky byly vyznačeny výroky, které nesly významový celek. Poté byly tvořeny významové trsy s cílem seskupit dané výroky do skupin na základě významového překryvu (*Miovský, 2006*). Hlavním cílem tak bylo postihnout smysl jednotlivých výroků pomocí nichž by bylo možné vytvořit širší

² Čin, který by byl zletilou osobou považován za trestný

³ Jsou uvedené otázky, které byly předem připravené. Další otázky vyplývaly z rozhovoru a snažily se rozvíjet dialog s adolescentem.

významové kategorie v rámci 4 výše uvedených oblastí. Po vytvoření kategorie bylo v prepisech rozhovorů sledováno, v jaké míře se v rámci jednotlivých kategoriích vyskytují.

5 Výsledky:

V první části jsem se zaměřil na chování, které je respondenty považováno za rizikové a jak riziko chápou. V rámci této oblasti se vynořily celkem 4 kategorie, které jsem pojmenovat jako nebezpečí, nejistota výsledku, příjemnost prožívání, zaměření se na proces a nikoli na výsledek.

Kategorie „rizikovost jako nebezpečí a možnost fyzické újmy“ byla nasycena výpověďmi, které popisovaly riziko jako něco nebezpečného, ohrožujícího, jako něco, co může ohrozit člověka, který je aktérem rizikové činnosti („...to je to, když se mi něco může stát. Můžu být na nějakou dobu out... Nemusí to dobře dopadnout a pak to může být docela pruda.“). Nejčastěji se zde jednalo o nebezpečí pramenící z fyzické újmy („Něco si můžu udělat, zranit se... Můžu pak být postižený.“). Tomuto riziku byl přikládán poměrně velmi silný důraz. Na druhé straně se v tomto ohledu jednalo o strach spíše z krátkodobější perspektivy, tedy nemožnost pokračování v aktivitě („Když se mi něco stane, tak to pak už dělat nemůžu a jsem na nějakou dobu mimo.“), než z perspektivy dlouhodobé – trvalá újma na zdraví. Ta nebyla v žádné z výpovědí identifikována. Sekundárně se také jednalo o nebezpečí, které je spojené s reakcí okolí (následkem) od okolí (nejčastěji rodičů) za provozování rizikové činnosti („Když by se na to přišlo, tak bych to pak nemohl dělat. Měl bych zaracha.“ „Musí se to skrývat, leda tak se to dá dělat.“). Fyzické riziko bylo pojímáno jako zneschopnění sebe sama. Při dalším zjišťování, co znamená ono riziko, co je možné si pod tím představit, byly uváděny konkrétní činnosti („lezení skály bez jištění, cross na motorce, to, co jsem udělal, bitky proti větší skupině – proti skupině cikánů, udělat něco protizákonného na co se dá přijít – kde mě můžou vyhmátnout, dát si něco od neznámého člověka, steeple⁴, street na skejtu.“).

Druhou identifikovanou kategorií byla kategorie označená jako „nejistota výsledku“. Tato kategorie byla v určité oblasti propojená s kategorií nebezpečí a možnost fyzické újmy. Jde o to, že není jisté, zda bude činnost zvládnutá. Nezvládnutí činnosti pak znamená ohrožení nebo nebezpečí. V tomto směru je kategorie nejistota výsledku propojena s kategorií nebezpečí. („To se mi nemusí povést. Může to být docela nejisté – prostě riziko ne. Jednou ti to projde a podruhé nemusí.“). Kategorie tak propojovala oblast pocíťovaného rizika a oblast nejistoty výsledku. Dále se zde objevovaly výpovědi, které směřovaly pouze k nejistotě výsledku („Nevím, jak to skončí, což je super... Je to překvápko.“).

Další kategorií, která z analýzy vystupovala byla „oblast pozitivních prožitků“. Riziko bychom touto optikou mohli charakterizovat jako něco, co navozuje samotnému aktérovi příjemné prožitky („Je to super. Baví mě to. To je takový to bezva napětí – jako když koukám třeba na horor. Bezva adrenalin. Je to skvělý, ale lidi to nechápou. Je to paráda a taky vím, že žiju.“).

Poslední kategorií v rámci charakteristiky rizika bylo „zaměření na činnost a nikoli na výsledek“. Jednalo se o kategorii, která souvisela se silnými prožitky v rámci toho kterého rizikového chování. Kategorii bychom mohli také pochopit jako kombinaci kategorie – nejistota výsledku a oblasti pozitivních prožitků. Zaměření se na proces bylo v rámci rozhovoru syceno výroky („Nevím, jak to skončí, což je super. Nestarám se o to, jak to dopadne ale jedu si v tom, co dělám. V tu chvíli je mi jedno, jak to dopadne, jestli mě někdo chytne, hlavně, že můžu běhat. Nepřemýšlím jak to skončí, ale jdu do toho a mám jakoby červeno před očima.“). Jedná se tak o spojení velmi silných pozitivních prožitků.

---

⁴ Paralelní běhání po městě, kde se překonávají překážky (ploty, příkopy, auta apod.).

Druhá část rozhovoru byla zaměřena na motivaci k rizikovému chování. V rámci této části se vynořilo celkem pět kategorií (alternativa k nudě, snaha být v něčem dobrý, pozornost druhých, touha překonávat překážky a příjemnost konání).

První kategorií, která z analýzy vzešla byla oblast „alternativa k nudě“ („*Super, že mám co dělat. Aspoň není nuda, tak to dělám, co bych měl dělat jiného...*“). V rámci této kategorie byl dále často jmenován aspekt vrstevnické skupiny. Zkoumané osoby uváděly, že touto alternativou k nudě je možné s vrstevníky trávit více času. Hlavním motivem zde byl současně prvek činnosti a socializační prvek – vrstevnické skupiny. Důležité je, že riziková činnost není vrstevníky považována za jednoduchou. To může napomáhat přijetí vrstevnickou skupinou. Dále je také pojímána jako činnost, která je hodná obdivu u řady významných vrstevnických vztahů a to jak kamarádských, tak potencionálních partnerských. Vrstevníci, kteří jsou pro zkoumané osoby důležití tak prý ohodnotí daleko více tyto činnosti, než činnosti, které nejsou považovány za rizikové. Oblast alternativa k nudě se tak dále rozvinula na další oblasti a to zejména společné trávení volného času s druhými a potřeba pozornosti druhých.

Další kategorií je kategorie pojmenovaná jako „snaha být v něčem dobrý“. Ta byla nasycena výroky („*Tohle mi jde. Zlepšuju se v tom. Umím to. Je to to jediný, co mi jde. Zvládám to bez problémů.*“). V těchto výpovědích respondentů lze najít potřebu v něčem vynikat. Při dalším rozboru bylo identifikováno, že riziková činnost je nejčastěji aktérem pojímána jako ta, ve které je dobrý. Ve srovnání s ostatními činnostmi v ní vyniká výrazně více. Aktér tak považuje tuto činnost jako činnost, ve které je, jako v jedné z mála opravdu dobrý.

Kategorie pojmenovaná jako „pozornost druhých“ je další uváděnou oblastí. Byla často propojena s kategorií „alternativa k nudě“ („*...mám co dělat a aspoň není nuda...Můžu to taky dělat s kámošema. Oni vědí, že to není jednoduchý. Jsem rád, že jsou u toho a vidí to.*“).

Další oblastí, proč aktéři vykonávají rizikovou činnost je jejich touha překonat překážky. Jedná se o potřebu samotných aktérů něco zvládnout a na základě toho si potvrdit, že jsou v něčem dostatečně dobří.

Poslední oblastí, která se opět vynořila i v této části byla oblast příjemnost prožitku. V rámci této části však ani po analýze nepřinesla nová zjištění.

Třetí část rozhovoru se zabývala konkrétním prožíváním při vykonávání rizikové činnosti. V rámci této části byly popsány celkem čtyři emocionální stavy (vzrušení, napětí, strach, nenávisť). Všechny tyto stavy byly popisovány jako velmi intenzivní a na druhé straně poměrně krátkodobé. Na základě analýzy také vyplynulo, že jsou často vnímány jako velmi příjemné, jako obohacující, či jako takové, které dávají aktérovi pocit, že dělá něco opravdu významného. Vzhledem k omezení rozsahu studie se jimi nebudu šířeji zabývat.

Při pokusu zjistit, zda je pro aktéry představitelné prožít něco podobného i v jiných oblastech (při jiných činnostech), byly rozpoznány oblasti – neopakovatelnosti tohoto prožitku a opakovatelnosti prožitku v rámci jiné rizikové činnosti. Adolescenti sdělovali, že obdobné prožitky není možné zažít při jiné činnosti.

6 Diskuse:

Z výsledků, které studie přinesla mi přijde zajímavé zjištění, že adolescenti popisovali riziko pramenící z fyzické újmy. Přesto pojímali toto riziko pouze z krátkodobé perspektivy související s nemožností pokračovat v aktivitě. Fakt, že si adolescenti uvědomují, že aktivita, kterou provozují může přinést nějakou fyzickou újmu a přesto tuto újmu vnímají z krátkodobé perspektivy může dle mého názoru souviset s věkem. V mladém věku adolescenti nepřemýšlejí v dlouhodobější perspektivy ale je pro ně naopak důležitější ona perspektiva

krátkodobá. K obdobným závěrům došli také *Schrader, Wann (1999)*, kteří se ve svém výzkumu zabývali souvislostí rizikového chování a oblasti strachu ze sebepoškození (resp. smrti). Z výsledků je patrné, že tyto oblasti spolu statisticky významně nesouvisí. Autoři se domnívali, že to může být způsobeno právě nízkým věkem, případně také vlivem víry zkoumané skupiny. Domnívám se, že důvodem, proč adolescenti vnímají riziko pouze z krátkodobé perspektivy může být také jejich poměrně vysoké self-esteem pramenící ze srovnání sebe sama s ostatními vrstevníky. Rizikové aktivity jsou často pojímány jako aktivity, které jsou prestižnější, tedy ty, které jsou určené pouze pro malou část adolescentů. Tato část mladých lidí se dle mého názoru může domnívat, že pouze oni činnost zvládnou. Pokud se při ní jakkoli zraní nebude toto zranění dlouhodobé vzhledem k jejich k představě vlastních vysokých schopností. Další vysvětlení by dle mého názoru mohlo být, že adolescenti nejsou ve stádiu, kdy by se zabývali dlouhodobou perspektivou věcí, ale zaměřovali se zkrátka na současnost, případně velmi blízkou budoucnost. Tato menší orientace na dlouhodobou budoucnost se může dle mého názoru projevit také v dalších oblastech, kterými mohou být např. vztahy (kamarádké, partnerské), jasná představa o pracovní oblasti, hospodaření s finančními prostředky apod.

Za zajímavý považují také výsledek, že riziková činnost není vrstevníky považována za jednoduchou. Riziková činnost je také výrazně lépe hodnocena oproti ostatním činnostem. Toto zjištění by znamenalo, že rizikové činnosti jsou v rámci této skupiny poměrně populární a uznávané. Provozování takovýchto činností umožňuje aktérům získat obdiv v rámci vrstevnické skupiny a zvýšit tak svůj status. Otázkou pro mě však zůstává, zda a případně jaké jsou další oblasti, které jsou hodnocené takto vysoko.

V rámci definice rizika se vynořila také kategorie zaměřenosti na činnost a nikoli na výsledek spojená s příjemností prožívání. To by dle mého názoru mohlo souviset o oblastí zaměření se na činnost a zaměření se na vztahy⁵. Z detailního zkoumání výsledků výzkumu je však patrné, že zkoumané osoby popsaly důležitost procesu a nikoli výsledku (což by napovídalo o zaměření se na činnost). Dále byla jimi uváděna nezbytnost přítomnosti důležitých vrstevníků (zaměření se na vztahy). Výzkum tak poukázal na souběžnou důležitost obou těchto oblastí. *Hoyle (2000)* dospěl ve svém výzkumu k závěru, že specifický typ rizikového chování se pojí vždy s jedním z konstruktů – buď s zaměřením se na činnost, nebo se zaměřením se na vztahy. Jako příklad uvádí užívání návykových látek, které se pojí s communion. Citovaný autor dále také uvádí, že koncept je unidimenzionální a že je možné, aby byly zastoupeny oba póly.

Za zajímavé považují výsledky, které se dotýkají důvodů k provozování rizikových činností. Za ty hlavní považují snahu o potvrzení vlastní hodnoty a potřebu někam patřit. Pokud by tito adolescenti měli pocit, že je významní druzí akceptují, nebyla by dle mého názoru potřeba dělat rizikové činnosti tak vysoká. Domnívám se také, že je patrná souvislost s potřebou stabilizace vlastního sebehodnocení. Z výsledků vyplývá, že zkoumané osoby často považují rizikovou činnost jako jedinou, ve které jsou dobří. Otázkou zůstává, zda lze na základě této jedné oblasti uvažovat o vyšší, nebo naopak nižší míře sebehodnocení. Pokud bychom toto odhalili mohli bychom výsledky porovnat s výsledky, které popisují silnou pozitivní korelaci rizikového chování a vysokého sebehodnocení u adolescentů (*Field et al., 1995, Lasko et al., 1996*).

Z dalších zjištění vyplývá, že kategorie, která byla pojmenovaná jako „snaha být v něčem dobrý“ bychom mohli dále zkoumat z pohledu konceptu self-efficacy, tedy subjektivní pocit, že situaci, do které jsem se dostal dokážu zvládnout. *Koochera (1971)* totiž souvisí vysoké vědomí vlastní účinnosti s vykonáváním rizikových sportovních aktivit.

---

⁵ Koncept agency x communion.

Mezi hlavní omezení studie považují design sběru dat. Díky problémům, které se vyskytly při pokusu o sestavení skupiny a provedení skupinového interview byl nakonec zvolen individuální polostrukturovaný rozhovor. Již v průběhu rozhovoru se však ukazovalo, že pro některé zkoumané osoby byl individuální přístup horší, než kdyby byl zvoleno dotazování ve skupině. Po provedení rozhovoru se tak ukazovalo, že by vhodnějším designem bylo skupinové interview, které by zaručovalo větší anonymitu a současně dávalo prostor pro rozvíjení diskutovaných témat. Možné omezení studie také vnímám ve faktu, že zkoumané osoby věděly, že výzkumník s nimi bude následně pracovat v rámci resocializačního programu. To mohlo dle mého názoru částečně omezit ochotu odpovídat na otázky zcela otevřeně.

7 Literatura:

Boholm, Å., Ferreira, C. (2002): *Osäkerhetens representationer*. In: Å. Boholm, S-O.Hansson, J. Persson, M. Peterson (Eds.). *Osäkerhetens horisonter. Kulturella och estetiska perspektiv på samhällets riskfrågor*. Nora: Nya bokförlaget Doxa. (nepublikovaný anglický překlad).

Burns, P.C., Wilde, G.J.S. (1995): *Risk taking in male taxi drivers: Relationships among personality, observational data and driver records*. *Personality and Individual Differences*, 18: 267-278.

Donovan, J. E., Jessor, R. (1985): *Structure of problem behavior in adolescence and young adulthood*. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 53, 890-904.

Elkind, D., Bowen, R. (1979): *Imaginary audience behavior in children and adolescents*. *Developmental Psychology*, 15, 38-44.

Field, T., Lang, C., Yando, R., & Bendell, D. (1995): *Adolescents' intimacy with parents and friends*. *Adolescence*, 30(117), 133–140.

Hoyle, R. H. (2000): *Personality Processes and Problem Behavior*. *Journal of Personality*, 68 (6), 953–966.

Ingersoll, G. M., Orr, D. P. (1989): *Behavioral and emotional risk in early adolescents*. *Journal of Early Adolescence*, 9(4), 396-407.

Jessor, R., Jessor, S. L. (1977): *Problem behavior and psychosocial development: A longitudinal study of youth*. New York: Academic Press.

Kirchner, J. a kol. (2005): *Pedagogicko psychologické aspekty prožitku a zážitku*. Ústí nad Labem: KTV PF UJEP.

Koocher, G. P. (1971). *Swimming, competence, and personality change*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 18, s. 275 – 278.

Lasko, D. S., Field, T. M., Gonzalez, K. P., Harding, J., Yando, R., Bendell, D. (1996): *Adolescent depressed mood and parental unhappiness*. *Adolescence*, 31(121), 49–57.

Lipsitt, L. P., Mitnick, L. L. (1991): *Self-regulating behavior and risk taking: Causes and consequences*. Norwood, NJ: Ablex Publishing Corp.

Macek, P. (2003): *Adolescence*. Praha: Portál.

Miovský, M. (2006): *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.

Miovský, M., Zapletalová, J. (2006): *Primární prevence rizikového chování na rozcestí: specializace versus integrace*. In Sborník abstrakt a program. ČR, Tišnov, 2006, s. 21-21. 3. ročník celostátní konference Primární prevence rizikového chování: specializace versus integrace. ČR, Praha, 27.-28.11.2006. Sdružení SCAN.

Priest, S., Gass, M. A. (1997): *Effective leadership in adventure programming*. Champaign: Human Kinetics.

Schrader, M. P., Wann, D. L. (1999): *High-risk recreation: The relationship between participant characteristics and degree of involvement*. Journal of Sport Behavior. Vol. 22, Iss. 3. str. 426 – 441.

Wilde, G. J., Murdock, P. A. (1982): *Incentive systems for accident-free driving in the general population*. Ergonomics, 25, 879-890.

Wurdinger, S. D. (1994): *Philosophical Issues In Adventure Education*. Dubuque, IA: Kendall/Hunt Publishing Co.

Zuckerman, M. (1979): *Beyond the optimal level of arousal*. London: Erlbaum.

Abstrakt:

Studie se zaměřuje na zmapování oblasti rizikového chování, zejména pak na vnímání této oblasti samotnými aktéry. Kategorie rizikového chování je totiž uměle vytvořená a nezohledňuje to, zda samotný aktér riziko pocituje či nikoli. Často se setkáme s tím, že jedinec, byť je zařazen do skupiny rizikově jednajících toto riziko nepocituje a do kategorie rizikově jednajících by se sám vůbec nezařadil. Studie se tak zaměřuje na odhalení diskrepance mezi „objektivně“ pojatou kategorií rizikového chování a mezi subjektivním pojetím rizika, které vnímají samotní aktéři. Byly provedeny rozhovory se sedmi respondenty ve věku 15 - 18 let. Jednalo se o osoby, které spáchali provinění. Rozhovory byly směřovány do oblasti pojetí rizika a důvodu konání těchto činností. V neposlední řadě také do oblasti zisků, které jim tyto činnosti dávají. Z výsledků studie vyplývá, že adolescenti si uvědomují, že provozovaná aktivita má nejistý výsledek, může jim přinést fyzickou újmu. Z dalších výsledků je patrné, že při provozování rizikové činnosti se aktéři zaměřují na činnost samotnou a současně na to, jak je při tom vnímají vrstevníci.

Adresa: Fakulta sociálních studií MU, Katedra psychologie, Joštova 10, 602 00 Brno, parez@mail.muni.cz

Recenzent: Mgr. et Mgr. Jan Mareš, Ph.D.